
IRODALMI MÚZEUM

BECSKEREKIEK

NÉMETH FERENC

DR. MARA JENŐ (EUGEN MAYER)
(1888–1931)

Mayer Rudolfnak, az ismert becskerei újságírónak, szerkesztőnek s a Pleitz-cég társtulajdonosának volt a fia. Családi nevét később Marára változtatta. 1888-ban született Nagybecskereken. Gimnáziumi tanulmányait is ott végezte 1906-ban. Ezt követően Budapesten jogot tanult, s a doktorátus megszerzése után visszatért szülővárosába, ahol tevékenyen részt vett a művelődési és irodalmi életben.

1917 júniusában Somfai János leköszönése után került a *Torontál* szerkesztői székébe, s ezt a posztot töltötte be haláláig. Kortársai szerint ő volt a lap „jólélkü, gyöngéd szívű szerkesztője”. Megbecsült újságíró volt, a Magyar Közművelődési Egyesület vezetőségi tagja, a Pleitz-nyomda társtulajdonosa (dr. Brájjer Lajossal együtt), továbbá a Nagybecskereki Takarékpénztár s a Bánsági Központi Hitelszövetkezet felügyelő bizottságának a tagja. Ahogyan Brájjer írta róla, „ritka ember volt abban az értelemben is, hogy közéleti szereplésében semmiféle anyagi érdek nem vezette”. A becskerei írók, újságírók jó embernek, kiváló szerkesztőnek ismerték, és igen becsülték.

Viszonylag rövid pályafutása alatt a *Torontál* (később: *Híradó*) felelős szerkesztőjeként sok érdekes és figyelemre méltó cikket írt a lapba.

Váratlanul hunyt el, férfikora teljében, tüdőbetegségben, 1931. december 16-án, maga után hagyva feleségét és két fiát. A Magyar Közművelődési Egyesület nevében dr. Várady Imre, a magyar újságírók képviselőjeként dr. Nagy Ödön, a szerb újságírók előtt pedig Milan Jevtić búcsúzott el tőle.

London, W. C.
14–16 Montagne Street
Russel Square. 1909. VIII. 3.

Kedves Todos,

azt a hihetetlen komizságot, hogy közel félesztendeje nem irtam tisztességes levelet, jóvátennem már nem lehet. A bocsánatodat akarom hát kiérdekelni legalább. Hozzáfogok a levélíráshoz s Te fogod megítélni a végén, megbocsátasz-e, vagy nem. Hosszu levelet akarok írni, olyan hosszú, hogy szinte nem is levél lesz, amire a végére érek. De úgy érzem, hogy ennyivel legalább tartozom. Ha úgy a tizedik oldal táján ráuntál az olvasásra, dobd félre nyugodtan, nem vesztesz vele sokat, – ha végig olvasod – s ha még tán kis érdeklődés is – meglesz, amit várok ettől az írásomtól.

Hogy miről fogok írni, jó Ég a megmondhatója. Hisz annyi mindenről írhatnék, hogy a lelkemre mondom, alig tudok hol hozzáfogni. No de gyerünk in medias res. Kezdődjék a dolog.

Bizony nehezen, nagyon nehezen hagytam oda Párist. Az a rövid 4-5 hónap, amit a falai közt éltem bolondjává tett egészen. A legszebb, leragyogóbb napjait éltem végig odaát az életemnek. Úgyhogy mikor oda kellett hagynom, szinte vérzett belé a szívem. Fájt ott hagynom a várost, azt a sok csodaszépet, amit láttam, ami közt hónapokig éltem; nehezen váltam el az emberektől, akik oly kedvesek, oly szépek odaát a francia fővárosban. S Párisból átjöttem ide Londonba. Az első napok oly nehezek, oly nagyon nehezek voltak! Hisz a különbség a két ország közt rettenetes. Egészen más világ ez, mint amaz. És sokban ép az ellenkezője. A város külsejében teszem, az utcák, a fák, a levegő színeiben. És az emberek is mennyire másak! Mennyire másak mint az én kedves franciáim. Az első időben szinte borzongtam az angoloktól. Most, hogy egy ideje itt vagyok már közöttük, megszoktam őket, csudálom, bámulom sokszor a nagy képességüket, de – megszeretni nem fogom őket soha. Mert épen a franciákat szeretem. Aki pedig a francia lelket egyszer megismerte, a szépségeit megtalálta, – annak öröké idegen marad az angolé. De furcsa, biztos vagyok benne, hogy ha hosszabb ideig – 2-3 esztendeig – itt élnék ebben a londoni környezetben, úgy beleélném magam, hogy megesküdnék rá, ez a világ legjobb életmódja. S talán tényleg a legjobb. Mert a legjőzanabb, az bizonyos. S ha a józant jónak veszem, akkor igazán a legjobb. De hát nem olyan szép, messziről nem olyan szép, mint a másik. Már pedig neked is, nekem is inkább kell a szép, mint a jó. Szépen, nevetve, vigan, örülve az apró kis örömöknek, fenéig kiélvezve minden kiélvezhetőt, így éli végig az életét a francia. Ez a nép itten pedig ijjesztően józan, okos, számító, előrelátó, hideg, fagyos, a nevetése, az öröme olyan furcsán erőltetett. Olyan idegenül hangzó, nem, nem, nem ez kell nekem, nem ezt keresem. A másik világ az én világom, a franciákat szeretem, ezek az emberek idegenek az én lelkemnek. –

Mért legelőkön fű kövér. Igaza van Babits Mihálynak. Mért legelőkön fű kövér. A fű kövér, és ijjesztően zöld. Bántóan, fájón, vadul zöld. Persze nem

itt Londonban, de künn a Themse partján, a countryban. A Themse széles, nyugodtan folyó víz, a két partján sok, sok széles pázsit, a pázsit mögött erdő, az erdő szélén ház. Egy ház, aztán pázsit, erdő és megint egy ház. Pázsit, erdő, ház. Mindig ugyanaz. A pázsit ugyanolyan színű, az erdőben ugyanazok a fák, a ház szakasztott olyan mint a másik, mint a harmadik, negyedik. Brr, brr, brrrr. – Milyen más a francia payssage. Először is nem olyan pufók képű, a vértől sugárzó, piros orcájú parasztleány, aki a sok egészségtől majd szétszattan. Dehogyan olyan. Halvány arcú, bágyadt nézésű, elfinomult courtesane inkább, akinek az arcán pirosító, meg rizpor van. De a parfumje Roger. Gallet-tól való, s sokkal jobb illatú a szénaszagnál. – A francia színek gyönyörűen letompított, szürkével vegyített, lehetetlen finomságú színek. A szürke teszi őket olyan finommá, a szürke ami benne van a fák zöldjében, a víz, a levegő kékjében, a házak piros fedelében, mindenütt, mindenütt. S ami szép, finom, bágyadt – beteggé teszi a fájó egészséget. Olyan ez mint amikor egy sugárzó-szépségű asszony finom szövésű fátyolt köt a szeme elé, hogy még igézőbb legyen a szépsége. A szürke szín ez a finom szövésű fátyol, a sugárzó-szépségű asszony pedig a francia payssage, a párisi Luxembourg kert, a Bois de Boulogne, vagy akár a nagy boulevardok, ha akarod. Csak akkor lehet igaz örömmel élvezni az impresszionista piktorok, egy Pissarro, egy Monet, de kiváltképpen a Sisley képeit, ha rájött az ember a francia levegőnek erre a csodálatos varázsára. Különösen a Sisley Alfréd képei beszélnek sokat erről csodálatos varázshatalomról. Ez a Sisley valahogyan olyan színekkel dolgozik, amilyenek nem fordulnak elő egy más piktor palettáján se. A félszínek mesterének szeretném mondani őt. Mert a színei igazán sohase kékek, zöldek, sárgák vagy pirosak, hanem egy félhanggal, egy finom szürke árnyalattal mindig letompítottak. Ez az a piktor, aki sohase játszik dur akkordokban, akinek az ujjá alól mindig moll akkordok csendülnek ki. Most is a szemem előtt látom még a Luxembourg muzeumban levő egyik csudás képét. Szajna, hosszan, messzire elnyultan; a parton egy sor fa, egy remek szép fasor; a vízen egy csónak, a fák közt egy ház – ezerszer megfestett kép. Igen ám de nem ezekkel a színekkel megfestett kép. Ezen a képen elragadó az a bizonyos sokat emlegetett kékes-szürke finom szövésű fátyol a ragyogó szépségű asszony szemei előtt. –

És ha már színekről beszélünk, akkor okvetlen kell írjak valamit a legutolsó Claude Monet kiállításáról. Arról, ami májusban volt Párisban Durand-Ruelnél, az impresszionista piktorok műkereskedőjénél. – Mielőtt ezt a kiállítást láttam volna nagyon dühös voltam az öreg Monetra. Dühös voltam rá, hogy nem halt meg 10-15 évvel azelőtt. Haragudtam rá, hogy nem ment el a másvilágra a pajtásaival olyan sorrendben, mint ahogy elötűntek. Mert nem szerettem az utolsó esztendőben pingált képeit. Azt mondtam magamban róla: nini ez a vén kutya, ez megérte az impresszionista piktúra diadalát, ez megérte, hogy mindenfelé ünnepeljék, mint az egyedüli élőt a sok nagyok közül, – elbizakodott és most tessék miféle giccseket csinál. Igaz, hogy az öreg sok komisz képet festett az utóbbi időben, de most valahogyan megint magára talált. Megszólalt benne megint az igazi, a nagy Claude Monet, az újító, a színek, a

színakkordok rajongója. S csinált egy olyan kiállítást, hogy az embernek látván ezt a kollekción elszorult a szíve örömeiben s nem tudott szóhoz jutni a csodálattól. Én tehát egy marha vagyok. Kár lett volna, ha meghal Claude Monet. – Na igen, ez a kiállítás. *Nymphéas. Series des paysages de l'eau*-nak nevezte. Volt vagy 35-40 kép. Mind egytől egyig ugyanaz a tárgy. Víz, a vizen bimbózó, félig kinyitlt és egész pompájukban ragyogó vizirózsák, a víz partján zöld, messze hátul a víz felett kis fahíd. – *Voilà tout*. Ez a kép azután meg volt festve mindenféle elképzelhető hangulatban. Reggeli, déli, esti világitásban, őszi, tavaszi, nyári időben, esőben, napsütésben; minden elképzelhető helyzetekből: előlről nézve, felhozva az egész a szemvonal magasságába, felülről, a magasból rálátva a víz tükrére a legcsudásabb különféleségben. – Az egész kép csupa víz, a levegő, az ég a fák mind csak a vízben visszatükröződve jelennek meg. De ezek a színek elképzelhetetlenül pompásak. Hangulatosak, oly hatalmasan hangulatosak, hogy lehetetlen eltévedszék a hatásukat. Szinharmónia, csudás, gyönyörű szinharmónia minden. Nem is szinharmónia, inkább szinszinfónia. Olyan mint a Beethoven kilencedikje. De mégse egészen olyan, mert nem nehéz, nem hatalmas művészet, csak kimondhatatlanul gazdag hangulat-művészet. Soha, soha nem láttam még ilyen gyönyörű pirkadást, vagy estét, ilyen remek hajnali meg alkonyati színeket. Nincs is ilyen szép talán a természetben. Talán csak a Claude Monet lehetetlen finomlátású szeme látja ilyen szépnek, ilyen pompázónak ezeket a színeket, amik mellett más halandó tán úgy elmehetne, hogy meg se érezze őket. Vagy pedig a giverny-i kertben (itt lakik Monet) igazán ilyen szép a természet? Ha igen, akkor tündéerkert, akkor paradicsom; ha nem akkor pedig milyen jó, hogy van ember, aki ilyennek látja, lefesti, nekem lefesti, hogy én is lássam ezt a sok csodát, hogy az én szemem is örüljön a látásán. Kitűnő érzés volt ezek előtt a képek előtt állani. –

Ez volt az egyik legnagyobb művészeti szenzáció, amit átéltem. Ennél csak az az érzésem volt nagyobb, ami akkor fogott el, amikor először kerültem Puviss de Chavannes képei elé. A Pantheonban volt, most is emlékszem rá, a Szt Genoviève életét ábrázoló két nagy kép előtt. Hogy mit éreztem akkor, azt leírni nem tudom. Nem tudom leírni először, mert tényleg olyan érzés volt, ami leírhatatlan, amit csak érezni lehet, de elmondani nem; de meg régen is volt már, 4-5 hónapja; de legfőképpen azért, mert így csak egyszer éreztem, az első alkalomkor. Mikor másodszer néztem, már egészen másként láttam mindent. És minél többet néztem, annál inkább változott a látásom. Fejlődött talán inkább, mint csak változott egyszerűen. Mert amikor kezdtem érteni, amikor az érzés mellé mind több és több értelmi elem került, az élvezetem, a gyönyöröm egyszerre megduplázódott. Nagyobb lett, megkétszereződött, de már nem volt olyan tiszta, olyan igaz öröm mint legelőször. Amikor, anélkül, hogy tudtam volna miért, hogy minek csupa gyönyörűség érzés töltött el belülről s ezt az igazi, szűzi örömet, ezt az ösztönszerű, primitív, ősrömet nem zavarta még egyetlen tisztázó, rendező, magyarázó gondolat se. Hisz Te értesz engem ugye, hogy mit akarok mondani. Olyan nehéz az ilyen tisztán érzéseket írásba tenni. Különösen, ha olyan kevesek valakinek az erői hozzá, mint az enyémeik. – Ha-

zafelé utaztomban sok Puvis képet fogok még látni Amiensban. Úgy fogom megszerkeszteni az utamat, hogy Amienst minden esetre utba ejtsem. Az amiens-i muzeumban nagy csomó Puvis freskó van. Nagyon szépek lehetnek. Eddig persze csak reprodukcióból ismerem őket, no meg néhány tanulmányt, meg vázlatot láttam már Párisban is ezekről a képekről. Vederemo.

Innen különben aug. 20-ika táján indulok alighanem 8-10 napra átmegegyek a francia tengerpartra Trouvilleba, néhány párisi ismerősöm van odaát, azokkal szeretnék egy pár szép napot tölteni mielőtt visszamegyek a nagy puszta hazájába. Ki tudja, mikor jövök újra errefelé. Bucsut akarok venni még egyszer a francia földtől. Most azután kétféle kombinációról gondolkozom. Az egyik Belgium–Hollandia–Németországon keresztül vezetne haza; a másik pedig a Svájcban keresztül. Az első úgy szól, hogy Trouville–Amiens–Bruxelles–Brügge–Ostende–Bruxelles–Auvers–La Haye–Scheweningen–Amsterdam–Cöln–Báls–München–Wien–Budapest; a másik pedig Trouville–Amiens–Paris–Báls – 4-5 nap valami svájci helyen – München. Wien. Budapest. – Nem tudom még hogy leszek. Ha az öreg hajlandó financirozni az első számú tervet, akkor arrafelé, ha nem akkor a Svájcban keresztül jövök. Minden körülmények közt azonban otthon vagyok szept. 15-ike táján. 15-ike a legkésőbbi terminus. Tehát auf's baldige Wiedersehen! Remélem otthon leszel még akkortájt. –

Ejnye, ejnye de kiköckentem a témából. Az impresszionista pikturáról írtam, meg a Puvis művészetéről; s a ma festészetéről akartam mondani még egy keveset. És egyszerre magamról kezdtem el beszélni. Nohát folytatom most, ahol elhagytam.

A ma pikturájával valahogyan nagy baj van. Nem tudom igazam van-e, de nekem minden érzésem azt mondja s érezni rettenetesen érzem a magam igazát, hogy zsákutcába került a ma festésze. Zsákutcába ahonnan nincs kiút. Nincs kiút másfelé, mintha megint előmászunk a sötétből a széles, fényesen kivilágított, jól megépített útra s akkor onnan újra kezdjük. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy csak a már letaposott utakon járjunk. Dehogyan, innen kereshet utat magának mindenki a saját feje szerint. Ha meg egészen egyedül akar menni, azt is megteheti, törjön magának utat a rengetegbe, de azt elvárom tőle, hogy fejjel ne menjen neki egy óriási sziklafalnak. Márpedig a mai, a legújabb francia pikturák ezt teszik. Picasso, Van Dongen, Henry Matisse és társaik. Zsákutcába kerültek. Zsákutcába amelynek a végén egy óriási, a felhőkig nyúló, magas sziklafal van s nem akarnak visszajönni az utcasarokra, hanem a fejükkel döngetik a sziklafalat. És fenéül kemény a koponyájuk, annyi bizonyos, hogy eddig még be nem tört. Pedig előbb-utóbb betörik, bizonyos. Döngethetik a sziklafalat itéletnapig, így nem lehet felkerülni a hegytetőre, csak ha megkerüli az ember a hegyet. De ők nem kerülik meg, csak verik a fejüket a falba. Döngetik a falat s közbe ordítanak. Tahitii csatakiáltásokat hallatnak. Parturiunt montes et nascitur ridiculus mus. Mert hiszen ők sohase voltak Tahitiban. És talán ez a legnagyobb hibájuk. Nem voltak Tahitiban és mindig Tahitiról beszélnek. És Gauguinra hivatkoznak. Hogy ő is így beszélt. Pedig ahogy. Az ő beszéde egy kulturától megcsömörlött ember kétségbe-

esett ordítása volt, aki itthagytott mindent az öreg Európában, pénzt, asszonyt, dicsőséget és lement Tahitiba, mert égető napfényre vágyott. Neki nem volt elég a meleg, langyos napsugár, forró, perzselő hőség kellett neki, magát a napot kereste és az egyszerű, romlatlan, primitív embert. És lement Tahitiba. – Ezek meg a Montmartre-on laknak, abszintot isznak, amerikai cipőkben járnak s amikor finom francia napsütést kellene festeniök Tahitit pingálnak, amikor párisi nőt akarnak vászonra tenni, vad maláji állat-ember kerül ki az ecsetjük alól. Mert semmi mást nem tanultak el a nagy piktoroktól mint a manierjait. És van is bennük iszonyú sok Gauguinból, Cézanneból meg Van Gogh-ból, de hát nem Gauguinek, nem Cézanneok, meg nem Van Goghok ők. Manieros művészet a ma művészete. Pedig ők éppen az eredetiségükre a legbüszkébbek. És épenséggel nem eredetiek. Mert az csak nem eredetiség egy nagy szellemnek az eszméit, a felfogását ad abszurdum vinni. Ők pedig ezt teszik. – Itt van a legfényesebb példa a komplementár színek elméletében. Az új művészetnek tényleg egyik legnagyobb diadala hogy erre rájöttek. De mit csinál Matisse? Ad abszurdum viszi az egészet és azt mondja, zöld szín nincs is magában véve, ha zöldet festek, melléje kell tennem mindig a pirosat, ha pirosat, melléje keli tennem mindig a zöldet stb. Így kerülnek azután ki az olyan csendéletek ahol a zöld levelek zöldek meg pirosak, a sárga almák sárgák és kékek. Így lesznek olyan portrék ahol az ember fekete bajusza, fekete haja ultramarin színű lesz stb. stb. – Pedig milyen óriásiak a Cézanne féle portrék, ahol először jelenik meg ez a kékes, lilás árnyalat az arcban. Vagy milyen hatalmasak az ő csendéletei, teszem fel. – De jön pld. Picasso, a nagy forma ember, aki mindenütt csak formát lát. És megfest egy női portrét, ahol az arc csupa háromszög-ből meg romboidból van megkomponálva. Az orr egy egyenlő szárú háromszög, a két szem két romboid, a száj egy trapezoid juj, juj. És erre van ember, aki azt mondja, hogy művészet. No süssék meg a tudományukat. A művészetnek egy kevéssé talán csak szépnek is kell lenni. Vagy legalábbis nem szabad, hogy fájdalmat okozzon a látása. Ezt nézve pedig igazán fizikai fájdalmat érzel. Nem, ez nem lehet művészet. Ez zsákutca. Errefelé nem lehet tovább. Vissza kell jönni a sarokra s vagy tovább építeni a megkezdett utat, vagy pedig új utat törni a rengetegben, de ezt az új utat azután jól alá kell alapozni, hogy legyen mibe kapaszkodni, legyen mire építeni a küzdelemben. S becsületes, tisztességes fegyverekkel küzdeni. Az igaz látás, a saját magam érzésének, a tudásnak a fegyverével. Ne pedig mérgezett nyilakkal lövöldözni, vagy pedig, ami még rosszabb az elesett hullákat kifosztogatni s az elrablott kincsekkel kérkedni. –

aug. 5.

Öregem eddig irtam tegnapelőtt. Azóta nem tudtam időt szakítani, hogy befejezzem. Most megint hozzáülhetek. De most hogy végignézttem, látom ám, hogy már rengeteget irtam össze. Talán nem is folytatom tovább, inkább csak egy kurta véget kanyarítok hozzája. Mert különben olyan kinézése lesz a dolognak, mintha bizony boszut akarnék állani rajtad valamiért. – Nem azért nem írok hát többet, mert nincs miről, hisz ha csak az volna a baj, akkor elír-

hatnék napok hosszát megállás nélkül, hanem – sajnállak Téged. Igyhát Isten
Veled, ha van időd meg kedved írj egy pár sort, nagyon megörülnék neki.
Igaz szeretettel öllelek

Jenőd

DR. GYENES VIKTOR
(1880–1941)

„Mennyit jelentett számomra ez a nagyszerű ember!” – ilyen elragadtatással nyilatkozott B. Szabó György dr. Gyenes Viktorról, a jóhiszemű, segítőkész, sovány, műértő zsidó ügyvédéről, aki jelentős szerepet töltött be B. Szabó becskerekai indulásának éveiben. S ebben a mondatban benne volt minden: a hála, a köszönet, az elragadtatás s a megbecsülés is. B. Szabó évek múltán is tisztelettel emlegette, s egyik írásával le is róttá írta iránta érzett háláját. Úgy tűnik, hogy a magányos zsidó ügyvéd biztató szavai voltak az első biztos lelki fogódzók, amibe a tehetséges, fiatal Szabó György Becskereken megkapaszkodott. Első ifjúkori képzőművészeti próbálkozásai, művészeti elrugaszkodásai is dr. Gyenes pártfogásával, helyeslésével történtek. Később, a fontos, sorsdöntő kérdésekben is mindig kikérte és méltányolta véleményét.

„Felettünk az emeleten, egy jómódú agglegény ügyvéd lakott.

Egész kezdeti fejlődésemet végigkísérte, évek hosszú során át támogatott. Anyagilag is.

Gyönyörű könyvtára, ritka művészettörténeti szakkönyvei voltak. Minden rajzomat bemutattam neki. Kiváló műértő volt. Alapos és kíméletlen kritikus, aki a dicsérettel nagyon óvatosan bánt.

Igazi európeér volt.

Segítségével megismertem a modern művészetet. Sok könyvét elolvastam. (. . .)
Mennyit jelentett számomra ez a nagyszerű ember!

Amikor egyszer a legjobb fiatalkori munkáimat mutattam neki – tiszta színekben csillogó temperák voltak, bátran megfestett új ízű munkák –, sokáig, hallgatagon, csendben nézte a képeket. Hosszú tízpercek múltak el, hallgatagon. – Hagyd itt ezeket a képeket – kért meg végül. Később jelentős összeget adott képeimért” – vallotta dr. Gyenes Viktorról Séta bölcsőhelyem körül című önéletrajzi vonatkozású írásában B. Szabó György. Ifjúkori mecénása, a műértő és művészeti kérdésekben igen járatos szomszéd, Szabó György ifjúkori becskerekai évei alatt nemcsak hogy felismerte tehetségét, hanem hathatósan támogatta is annak kibontakozását.

Ki is volt valójában dr. Gyenes Viktor? Écskán született 1880. február 29-én. Apja Braun Lipót écskai zsidó terménykereskedő, anyja Singer Berta, akik az akkori nagy gyermekhalandóság miatt adták neki a Viktor nevet, mert ezzel túlélését vélték biztosítottnak.

Alig hároméves volt, amikor családja Écskáról beköltözött Becskerekre, a nagyobb kereseti lehetőséget és jobb megélhetést kínáló megyeszékhelyre.

Viktor is ott végezte iskoláit, majd később jogi pályára lépett. Visszatérve, a Bega-parti városban ügyvédi irodát nyitott. Sovány, nyúlánk fiatalember volt, fiziognómiája miatt a katonai szolgálat alól is felmentették. Nem is volt igazán arra való: művészlélek volt, aki rajongott a képzőművészetért. Főutcai lakásán tekintélyes szakkönyvtárat gyűjtött össze, falait műfzléssel válogatott festmények, képek díszítették. Ebbe a művészeti „tárházba” nyert bebocsátást a fiatal Szabó György. Sokat jelentő pártfogást, biztatást kapott ott a rokon lelkű, magányos európeertől, a „jómódú agglegény ügyvédőtől”.

Braun Viktor családi nevét csakhamar Gyenesre változtatta. A város művelődési életébe is tevékenyen bekapcsolódott. Todor Manojlovićtal barátkozott, Huszár Sándort pártfogolta, Borsodiék köréhez tartozott, s a „becskereki érettségizőt”, a nála valamivel fiatalabb Fülep Lajost is barátjának mondhatta!

Az ügyvédi teendőknél túl tevékenysége jobbra az ifjú tehetségek pártfogásában és jótékony támogatásában merülhetett ki. Megtörtént azonban, hogy tollat ragadott, ha volt rá ihlete. Így a *Torontálban* hosszú, meleg hangú méltatást írt 1919. november 9-én barátja, Borsodi Lajos *Fenség* című kötetéről. Erről az egyfelvonásosról szóló írása is kiváló műveltségéről, tájékozottságáról, olvasottságáról tanúskodik.

A két háború között sovány, csontos alakja fel-feltűnt a Bega-parti város művelődési rendezvényein, irodalmi estjein.

1941 februárjában a filozófiára iratkozott. B. Szabó György még tőle kért tanácsot, vele tárgyalta meg a sorsdöntő kérdést, érdemes lenne-e neki átiratkozni a műépítészetre: „Dr. Gyenessel megtárgyaltam ezt az ügyemet, ő is nagyon helyesli elhatározásomat, és megígérte, hogy mindenben támogatni fog” – írta levelében egyik barátjának.

1941-ben, sajnos, ő sem kerülhette el a becskerekai zsidók zömének sorsát.

Az áprilisi összeomlás után, 1941 nyarán láthatta Szabó György utoljára életben megbecsült jóakaróját. Zágrábból tért haza, s felkereste lakásán dr. Gyenest. Az ajtó előtt akkor már fegyveres őr állt. Ezt a szomorú, utolsó találkozást B. Szabó György így írja le: „Feje nullás géppel kopaszra nyírva. Halkan beszélünk. Biztatom a szökésre. Felajánlom segítségemet. A tiszai réteken rokonom van. Afcsempésszük. Fáradtan legyint. Éveket öregedett. Könyveit, képeit nézi . . .”

Később már csak a zsidó temető hullakamrájában láthatta kiterített, agyonkíntott testét.

Gyenest előbb a Dusán cár utca végén felállított lágerbe zárták, több száz más becskerekai zsidóval együtt. Ott, a különben is gyenge fizikumú ügyvédet embertelenül megkínozták. Naponta folytak a kivégzések, kínzások. Sokan, akik nem bírták tovább, saját kezükkel vetettek véget életüknek. Gyenes sokáig kibírta. Végül egy reggel úgy találták felakasztva. A véreskező hóhérok az öngyilkosság látszatát akarták kelteni ezzel. Pedig jól tudjuk: nem önkézőleg vetett véget életének. A levéltári források szerint egy bizonyos Straf nevű őr dicselkedett később, hogy személyesen akasztotta fel . . .

A zsidó temetőben B. Szabó György alig ismert rá: „Nyakán összehurkolt, fekete cipőfűző. A nyak környéke azonban nem volt kék. A kiszűrődő hírek

arról szóltak, hogy részeg német katonák és sváb rendőrök orgiáztak a lágerben, és halálra kínoztak néhány zsidót.

Őt is agyonverték.

Sovány, csontos teste megnyúlt, szemhéja félig zárva.”

Jóval később, 1962 októberében Fülep Lajos levélben érdeklődött Todor Manojlovićnál néhány „szegény”, régi, közös barát sorsáról, többek között az övéről is: „Gyenes Viktorról azt hallottam, 44-ben valakik agyonlőtték. Igaz?” – kérdezte a tévesen tájékozott Fülep.

Dr. Gyenest elsöpörte a második világháború, az esztelen öldöklés és faji gyűlölet áldozata lett megannyi más becskerekzi zsidóval együtt.

Sírját ma már hiába keressük. A becskerekzi zsidó temető helyét egy gyárudvar pázsítja takarja. Így csak gondolatban róhatjuk le kegyeletünket sírja előtt! Nemlétező sírkövére pedig feljegyezhetnénk Huszár Sándor (1935-ben) hozzá intézett versének idekívánczó első két szakaszát: „Az elveszített éveket / nem lehet visszahozni, / bár kéne már a rémeket / halálra ostorozni. // Ó, mennyi hős hullt oktalan / egy rossz kálváriára / és mennyi tett vált hontalan, / mert nem lett győztes ára.”

Dr. Gyenes Viktor (Balázs G. Árpád rajza, 1927)

LEVÉL AZ ADY TÁRSASÁGRÓL MILKÓ IZIDORNAK

V. Bečkerek, 1926. XII. 15.

Igen tisztelt Uram!

A bečkereki Ady Társaság, amely a modern magyar művészet és tudományok ápolásáért alakult 1927 januárjában éri el alakulásának ötödik évét.

Ezt a jubiláris napot nagyobb fénnel akarjuk megülni. Ki akarjuk emelni a többi napok közül azzal, hogy igyekszünk összegyűjteni egy előadás keretébe, egy napra azokat, akik itt a Vajdaságban a magyar szó művészetét, muzsikáját képviselik. Akiket talán társadalmi, felekezeti, politikai kérdések – sajnos – elválasztanak egymástól, ezen a napon találkozhatnak egy közös kérdésben a művészet szeretetében.

Bečkerek város közönsége, amely mindig élén áll minden művészi törekvés támogatásának szeretettel és örömmel fogja Önt várni.

A jubiláris matinét vasárnap, január hó 9-én délelőtt 11-órakor tartanók meg. Lakásról, ellátásról és egy teljes harmadosztályú vasúti jegyről gondoskodik a társaság. Sajnos, nagyobb anyagi áldozatra a jelen pillanatban nem vagyunk képesek. Reméljük azonban, hogy méltányolja kulturális törekvésünket és megtisztel bennünket azzal, hogy eljön.

Kérem, minél gyorsabban méltóztassék bejelenteni részvételét és egyúttal előadásának a címét, hogy a műsort végleg összeállíthassuk.

Szíves mihamarábbi válaszát kérve vagyok

Őszinte tisztelő híve
Juhász Ferenc
A „Torontál” szerkesztője
Vel. Bečkerek